

**Чернігівська обласна універсальна наукова
бібліотека імені В. Г. Короленка**

БІБЛІОТЕКА ЯК ЦЕНТР СПІЛКУВАННЯ

Чернігів – 2011

ББК 78.37
Б 59

Бібліотека як центр спілкування : метод.-бібліогр. матеріали / ОУНБ ім. В. Г. Короленка ; підгот. О. Рижаєва ; відп. за вип. О. Сльозка. – Чернігів, 2011. – 55с.

Бібліотека являє собою нерозривну єдність двох типів діяльності з обслуговування читачів: організація доступу до документа і організація міжособистісного спілкування. Якщо з бібліотеки йде живе спілкування, вона стає лише інформаційним органом, а без документів просто перетворюється на клуб.

Реалізацію сучасними публічними бібліотеками своєї комунікативної функції у нерозривній єдності з іншими функціями та проблеми, що виникають на цьому шляху, розглядає дане видання. Також у посібнику вміщено досвід роботи центральних бібліотечних систем Чернігівської області з організації бібліотечного спілкування у 2010 році. У додатках подано матеріали, що стануть у пригоді всім, хто прагне ефективного спілкування.

Автор: О. П. Рижаєва
Відп. за випуск: О. А. Сльозка
Комп'ют. набір і
макетування: О. П. Попович
Ризограф Чернігівської ОУНБ
ім. В. Г. Короленка
Тираж: 35 прим.

© Чернігівська ОУНБ
ім. В. Г. Короленка

Бібліотека в сучасному суспільстві

Бібліотека – один з найбільш древніх культурних інститутів людства, інститут найбільш відкритий, що, у порівнянні з радіо, телебаченням, пресою, надає більший об'єм інформації, доступний для всіх категорій користувачів. Основні функції публічних бібліотек, за європейським визначенням – освіта, інформація, дозвілля. Беззаперечною є роль бібліотеки як культурного центру.

Однак у сучасних умовах, коли до традиційних книжкових фондів нині додалися аудіо- та відеоматеріали, СД, електронні ресурси, коли пріоритетним джерелом інформації у суспільстві став Інтернет і взяв на себе частину функцій бібліотеки, її традиційна роль має змінитися.

Всеохоплююча інформатизація суспільства відкрила перед сучасними бібліотеками не лише великі можливості, а й ряд проблем, до вирішення яких вони виявилися не готові.

З'явилися нові соціальні та інформаційні утворення, які готові запропонувати альтернативу бібліотеці – інформаційні портали, інтернет-кафе, технопарки, культурно-дозвіллеві центри. Читачі перетворюються на “віддалених користувачів”, відбувається відчуження їх від книги. Знецінення друкованого документа, панування ЗМІ, нових інформаційних технологій, прискорення доступу до цифрових ресурсів призводить до втрати навичок читання у суспільстві, падіння престижу бібліотеки, книги, зниження інтересу до відвідування культурних інститутів у цілому, причому, не лише в Україні, а й в усьому світі.

Те, що духовність, читання втратили престижність, пов'язано і з іншими чинниками: соціально-економічні зміни в країні змінили і систему цінностей, матеріальні блага вийшли на перший план, змінилися духовні і моральні пріоритети. Криза культурних інститутів в умовах глобалізації та техногенного вибуху у сфері комунікацій кардинально змінила потреби суспільства. Змінилися уявлення про місце культури та роль її інститутів у суспільстві, змінилася також і культурна політика держави.

Та все ж таки, структуру сучасного суспільства складають досить інформовані люди. Нинішні читачі, сформовані в умовах техногенного суспільства, в іншому інформаційному середовищі, ніж раніше, на прикладах кіно, відео, телебачення і комп'ютера, мимоволі порівнюють бібліотечні можливості з можливостями інших інформаційних джерел, переважно, не на користь перших. Можливість долучитися до будь-якої культури, не виходячи з дому, знижує мотивацію до відвідування бібліотек.

Все це потребує переосмислення місця і ролі бібліотек, перебудови їх функцій, виходячи з нових умов.

Тож чи є майбутнє у бібліотеки як соціального інституту і яка її роль у сучасному культурному просторі?

Оптимісти говорять, що перспектива у бібліотеки є. Один зі шляхів стимулювання читацької і пізнавальної діяльності, задоволення сучасних потреб користувачів – це актуалізація додаткових функцій бібліотеки – соціалізуючої (виховної), комунікаційної, компенсаторної тощо, намагання розширити горизонти читацьких очікувань у сфері проведення вільного часу, відкриття багатопрофільних центрів дозвілля при бібліотеках, активне освоєння бібліотекарями публічних бібліотек різних комунікативних, ігрових, креативних, розвиваючих технологій дозвіллевої та інформаційної діяльності.

Про розширення функцій бібліотек пишуть останнім часом чимало. Комунікативна функція реалізується в організації заходів, що сприяють спілкуванню користувачів між собою, між ними та бібліотекарями, між користувачами, бібліотекарями та запрошеними на захід. Завдання бібліотек – організувати оптимальне спілкування, надати людям можливість реалізувати свою потребу в ньому.

Серед функцій бібліотеки останніми роками, особливо в умовах матеріального і соціального розшарування суспільства, чітко вимальовується і компенсаторна – бібліотеки надають користувачам послуги, що компенсують їм відсутність певних (не лише матеріальних) благ, і

тут, знову ж таки, дефіцит спілкування, друзів спонукають багатьох до відвідування бібліотечних заходів та участі у роботі любительських об'єднань при бібліотеках.

Однак думки, якою бути бібліотеці, є різними навіть у колі бібліотечних науковців. Одні вважають її переважно інформаційною установою і майбутнє пов'язують з розвитком документальних функцій та інформаційних технологій. Інші на перший план ставлять соціальну спрямованість діяльності книгозбірень, зокрема, проблеми бібліотечного спілкування, діалог читача і бібліотекаря, соціологію читання тощо, однак теж дещо звужено розуміючи роль бібліотекаря як “помічника і провідника у світі інформації” на відміну від колишньої радянської стратегії впливу на читача. На противагу цьому існує більш широкий підхід до бібліотеки як своєрідного центру міжкультурної комунікації, що передбачає необхідність посилення у бібліотеках тих напрямків діяльності, які створюють можливість спілкування на всіх рівнях з максимальним використанням усіх видів комунікації. Саме ця точка зору теоретиків бібліотечної справи видається найбільш вагомим і правильною.

Увагу в суспільстві загалом, і в бібліотечному середовищі зокрема, до процесів соціальної комунікації, зумовило усвідомлення того факту, що культура активно формується індивідами у процесі спілкування. Неefективне спілкування або взагалі відсутність комунікації – головні причини того, що люди мають одне про одного хибні думки.

Настає епоха електронної комунікації, книжкова культура поступається місцем засобам мультимедійної телевізійно-комп'ютерної індустрії. Перехід від паперових носіїв до цифрових – це не просто зміна носіїв інформації, а заміна одновимірного просторового сприйняття багатовимірним. Найбільш ці зміни з усіх соціальних інститутів стосуються бібліотек. Ні на театр, ні на музей нові інформаційні технології не впливають так сильно, як на бібліотеки. Переведення книг у цифровий формат, створення електронних сховищ з віддаленим доступом змінює потреби користувачів у бібліотеках, тож звужене сприйняття бібліотеки лише як інформаційної установи може призвести до її занепаду.

Вихід один – бібліотекам необхідно стати справжніми центрами культури, інформації, освіти, дозвілля і соціально значущого спілкування різних категорій громадян, особливо на селі, відірваному від сучасних засобів комунікації та недостатньо забезпеченому бібліотечними ресурсами – документами та інформацією.

Бібліотека – центр спілкування

Людина відрізняється від інших створінь тим, що вміє спілкуватися. Все її життя – це безперервний обмін інформацією, досвідом, навичками, результатами діяльності з собі подібними, в ході якого формуються якісь нові відносини між партнерами. Задоволення від спілкування позначається на психологічному комфорті, на успішності в професійній діяльності, полегшує здобуття поставленої мети. Люди потребують спілкування, а саме нових вражень, почуттів, знань, обміну інформацією, хочуть поділитися з кимось своїми переживаннями й думками.

Є безліч видів спілкування, одним з яких є бібліотечне. У контексті все зростаючої інформатизації суспільства визначення поняття “бібліотечне спілкування” постійно видозмінюється та збагачується новими значеннями.

Зовсім неправильним було б розглядати взаємодію бібліотекаря і користувача лише як задоволення інформаційних потреб останнього.

Бібліотечне спілкування – специфічна форма взаємодії, зумовлена читанням, розшуком потрібних документів, обговорення прочитаного, обмін інформацією (в т. ч. бібліотечною і бібліографічною), а також один з дуже важливих аспектів – спілкування заради самого спілкування.

Бібліотечне спілкування характеризує цілий комплекс понять: це і міжособистісна взаємодія бібліотекарів і читачів, і бібліотерапевтичний, психологічний вплив, і педагогічний вплив

(зокрема, на юного читача), і діалогічність бібліотечно-бібліографічного обслуговування, і культура та рівні спілкування, і дискусійний характер спілкування, і міжкультурна комунікація.

За потребами користувачів спілкування в бібліотеці поділяють на ділове, зумовлене бібліотечно-інформаційною діяльністю, та неформальне, зумовлене потребами в міжособистісних контактах.

Отже, бібліотечне спілкування – комунікація людей в процесі бібліотечного обслуговування, в т.ч. бібліотекаря з користувачем, міжособистісне спілкування користувачів та професійне спілкування бібліотекарів.

Реалізується БС як традиційне і віртуальне.

Традиційне бібліотечне спілкування включає спілкування в процесі бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів (при реєстрації, задоволенні індивідуальних запитів, у процесі масових заходів), спілкування в процесі проведення досліджень серед читачів, спілкування з різного роду спеціалістами – консультантами з бібліотечних проблем, соціально-орієнтоване спілкування (з органами влади, соціальними партнерами, ЗМІ, громадськими організаціями, конфесіями, музеями тощо), корпоративне спілкування та міжчитачьке спілкування, спілкування поза межами бібліотеки у виробничих та учнівських колективах, в інших закладах культури, непряме – через рекламну продукцію про бібліотеку, журнал, газету, заочні форми роботи.

Форми і методи спілкування: індивідуальні, групові і масові форми у процесі бібліотечно-інформаційної діяльності, екскурсії, методи вивчення користувачів (інтерв'ю, опитування та ін.), організація в бібліотеках віталень, салонів, клубів тощо.

У зв'язку з розширенням сфери бібліотечної діяльності в мережевому середовищі зростає значущість комп'ютерно-опосередкованого, т. зв. віртуального спілкування – багаторівневого процесу взаємодії віддаленого користувача і бібліотекаря.

Проте традиційне спілкування, що якнайбільше відповідає потребі особистості у безпосередньому контакті, не лише залишається запитуваним у бібліотеці, але й є пріоритетним.

Таким чином, підсумовуючи сказане, весь комплекс бібліотечно-інформаційного обслуговування реалізується шляхом бібліотечного спілкування, яке починається з моменту реєстрації. Далі здійснюється в процесі задоволення, розвитку, формування потреб, запитів у різних відділах бібліотеки за допомогою різних форм, методів індивідуальної, групової і масової роботи. Завдання бібліотек згідно нових концепцій їх розвитку – стати відкритим простором для освіти, спілкування і дозвілля, щоб кожний користувач відчув себе учасником живого творчого процесу.

Складнощі, які виникають у процесі спілкування, пов'язані з культурним, віковим, гендерним бар'єрами. Культурний бар'єр виникає при незбіжності рівня культури, коли користувачеві пропонують надто незрозумілий, складний матеріал, або ж навпаки, примітивний, опускаючи його на нижчий рівень (на думку психологів, інтерес знаходиться на межі відомого і невідомого, і майстерність бібліотекаря саме в тому, щоб відчути цю межу). Важливим також є толерантне сприйняття цінностей інших культур. Віковий бар'єр особливо гостро виникає з крайніми представниками молодіжної субкультури, відзначаючись незбіжністю цінностей, різним підходом до розгляду проблем. Бібліотекарі мають навчитися говорити з ними їхньою мовою, проте не впадаючи в крайнощі.

Бібліотека має вибудовувати нові типи відносин між бібліотекарем і читачем, вироблювати інші навички спілкування з книгою, людиною і культурою в цілому, вважає К. Генієва [4].

Інноваційні процеси стосуються як змісту, так і форм спілкування у відділах бібліотеки, а також в центрах, котрі в останні роки особливо інтенсивно зароджуються в бібліотеках: краєзнавства, правової інформації, культури, туризму, інтелект- та інформцентри і т. ін.

У радянські часи стосунки бібліотекаря і читача визначалися ідеологічним впливом з боку бібліотечного працівника, який мав керувати читанням, тобто користувач був об'єктом впливу.

З 90-х років ХХ століття соціальна роль бібліотекаря змінюється. Забезпечення користувачеві вільного вибору, доступу до інформації змінює тип відносин між ним і бібліотекою, тобто з об'єкта він перетворюється на суб'єкт взаємовідносин, процес спілкування поступово позбавляється тоталітарних ознак.

Стратегічним завданням бібліотеки стає створення комфортних умов для читачів, атмосфери неформального спілкування за рахунок значного зниження рівня офіційності та збільшення ступеня довіри у взаємовідносинах. Форми таких взаємовідносин різні – від зацікавленого персонального спілкування користувача і бібліотекаря при організації видачі документів до створення будь-яких видів можливого інформаційного сервісу для потреб усіх категорій користувачів з урахуванням їх уподобань, особистих побажань і зручностей.

Відбулися зміни навіть у царині спілкування користувачів з книгою – адже нині не обмежується доступ до видань, які в попередні роки не потрапляли в бібліотеки.

Діалогічний підхід має стати визначальним у стосунках бібліотекаря і користувача. Їх спілкування – це контакт рівноправних партнерів, кожен з яких має власну позицію з визнанням і дотриманням прав одне одного. Діалог – рушійна сила бібліотечного обслуговування. Втілений в живому, невимушеному спілкуванні, він здатен полегшити розуміння багатьох речей. Вміння слухати – це те, що перетворює спонтанний обмін репліками в діалог. Але це лише перший крок діалогічних відносин. Підсумок діалогу – це вироблення чогось спільного, зрозумілого обом сторонам. Тому так важлива зміна самої людини, її розвиток, розширення уявлень про обговорюваний предмет.

У процесі спілкування якнайкраще реалізується мета впливу на читачів. Бібліотекареві стануть в пригоді рекомендації спеціалістів по впливу, соціологів, психологів.

Характер взаємин користувач-бібліотекар нині – паритетні відносини – потребують більш високого професіоналізму, найпильнішої уваги. Спілкування в бібліотеці сьогодні набуває нового змісту: це не лише бесіда у процесі видачі і повернення документів, а й специфічний комунікативний фон усієї бібліотечно-інформаційної діяльності.

Процес перебудови відносин з читачами, вихід на діалог утруднюють відсутність часу, недостатня кваліфікація, неповага з боку читачів тощо. На жаль, стереотипність мислення і особистісних установок і бібліотекарів, і користувачів, усталені, спрощені, категоричні уявлення, безумовно, значною мірою впливають на типи їх взаємовідносин, тож серйозні зміни у цій сфері можливі лише за умови подолання цих стереотипів. Неприпустимі неадекватна поведінка, намагання домінувати, авторитарний характер поведінки з боку бібліотекаря, необхідно сформулювати об'єктивну оцінку і себе, і партнера. У спілкуванні “лицем в лице” дуже важливі взаємні емоції, доброзичливий тон, зацікавленість співрозмовником.

Отже, бібліотека радянського зразка – це модель “просвітницької” бібліотеки, в якій розважальна література має нижчий статус, ніж класика і наукова, майже не допускається плюралізм думок. На зміну їй приходить бібліотека “комунікаційна”, в якій дозволяється все (або майже все).

Дуже багато цікавих прикладів інноваційного підходу до розвитку взаємовідносин “користувач-бібліотека” можна зустріти у зарубіжних книгозбірнях. Так, у центральній католицькій бібліотеці Буенос-Айреса є два типи читальних залів – “мовчазний”, де користувачі працюють з носіями інформації, і “галасливий”, де можна, крім усього іншого, спілкуватися одне з одним у процесі читання, обмінюватися думками (між іншим, перший менш популярний). У такій бібліотеці важливу роль грає віртуальне середовище, що руйнує межі бібліотеки як замкнутої системи. Потoki інформації в такій бібліотеці формуються трьома каналами: невербальної комунікації, документним каналом та найбільш потужним – усної комунікації, представлені в міжособистісному спілкуванні (вся діяльність щодо організації заходів, у якій здійснюється активний діалог, взаємодія).

У багатьох зарубіжних публічних бібліотеках для зручностей відвідувачів, йдучи назустріч їх особистим уподобанням і побажанням, відмінюють реєстрацію на вході, у читальні зали дозволяють приносити з барів каву та мінеральну воду, використовувати власні портативні комп'ютери, обладнуючи місця для підключення до локальної мережі та Інтернету, проводять тренінги для бібліотечних працівників з культури спілкування.

Таким чином, бібліотеці вдається стати центром людського спілкування, якщо вона орієнтується у своїй діяльності на різноманітність потреб людей в інформації, знаннях, спілкуванні з врахуванням безлічі факторів: гендерного підходу, вікових, психологічних особливостей, стану здоров'я, віросповідання, національності, професійних особливостей і т. ін. – це мусить мати на увазі кожен бібліотечний працівник.

На жаль, більшість користувачів поки що не визнають бібліотеку центром спілкування, сприймаючи її лише як освітній, культурний та інформаційний центр. Бар'єром є, перш за все, низький рівень спілкування в суспільстві, тож комунікативна особистість (російські дослідники використовують метафору “Человек Общающийся”[7]) на жаль, все ще рідко з'являється в стінах бібліотеки. І користувачам, і бібліотекарям лише доведеться навчитися ефективному спілкуванню, оволодіти комунікативною компетентністю.

Бібліотекар як основна ланка в процесі взаємодії

За рахунок розширення сфери бібліотечного спілкування в суспільстві, підвищення його якості бібліотека може підняти свій престиж, створити свій позитивний імідж. Це можливо, якщо в бібліотеці буде працювати людина, що володіє високим рівнем культури спілкування.

Мистецтво спілкування – це і праця, і талант, і творчість. Нові часи до сучасного бібліотекаря ставлять нові вимоги. Його вміння спілкуватися, вести діалог визначає ефективність бібліотечного обслуговування. Важливими показниками професіоналізму і високої кваліфікації бібліотечного спеціаліста стає сьогодні його особистісна, інформаційна, соціально-психологічна, мовна компетентність. Його професійний успіх неможливий без високого розвитку всіх сторін інтелектуальної діяльності особистості: культури письма, мови, читання, слухання. Важлива складова професійної компетентності – вміння створити інноваційний простір, реалізувати свій творчий потенціал.

За ступенем активності бібліотекар може займати у спілкуванні позицію лідера, генератора ідей, активного учасника заходів, організатора тощо. Для обговорення книг він має вміти інтерпретувати прочитане, виступати публічно, слухати учасників дискусій, забезпечувати зворотній зв'язок у спілкуванні.

Взаємодія бібліотекаря з читачами настільки професійна, наскільки вона етична. Дотримання норм професійної етики бібліотекаря є неодмінною умовою успішного спілкування. Самоповага, повага до читачів, визнання їх людської гідності, дотримання прав на комфортне обслуговування, на забезпечення вільного доступу до інформації – лише деякі з моментів розробленої ще в 1996 році УБА “Етики бібліотекаря”.

На спілкування значною мірою впливають особистісні якості бібліотекаря: люб'язність, доброзичливість, терплячість і т. ін., а також його вміння орієнтуватися в ситуації, що змінюється, вміння скористатися нею для успішної презентації себе і бібліотеки користувачеві, швидке реагування на всі зміни. Деякі особистісні риси – невпевненість у собі, або, навпаки, надмірна самовпевненість, тривожність або агресивність та брак професійних якостей – можуть стати причиною важкопереборюваних психологічних бар'єрів у спілкуванні з користувачами. Бібліотекар повинен вміти налагоджувати контакт з аудиторією, глибоко і детально знати її соціально-психологічні особливості, систематично вивчати ефективність зробленого.

Разом з тим, мало хто замислювався над тим, що робота з людьми – це сфера підвищеного ризику і, як показують дослідження, найвищих психологічних навантажень. Працівник, недостатньо підготовлений до постійного контакту з людьми, може нашкодити не тільки

навколишнім, але й самому собі. Тож корисно оволодівати навичками психоаналізу, щоб захищати себе від стресових ситуацій. Потрібен самоконтроль, самокритика, самооцінка вчинків, а також вміння перемикатися та керувати своїми емоціями.

Не меншими є вимоги і до користувача, який також має поважати бібліотекаря і дотримуватися правил поведінки в бібліотеці.

Форми і методи спілкування

У ході бібліотечних заходів, як і у всій діяльності, бібліотекарі повинні формувати позитивне відношення до бібліотеки, до свого професійного іміджу.

Прояв уваги до думки читача, створення атмосфери поваги до будь-яких висловлювань під час диспутів, дискусій, обговорень значно ефективніше, ніж найяскравіша реклама.

Масові заходи на актуальні теми часто стають поштовхом для населення до відвідування бібліотек. Підготовка до масових заходів передбачає тісне спілкування з потенційними учасниками – бесіди, вивчення їх уподобань, врахування побажань і зауважень.

Ліквідація ідеологічного пресингу, зняття певних догм попереднього періоду, свобода слова та інформації розбудили творчу ініціативу бібліотекарів.

На зміну однаковості форм і методів роботи радянських часів, що позбавляли бібліотекарів творчості, прийшло розмаїття заходів, позбавлених стереотипів, яке відкрило простір бібліотечним працівникам для втілення найяскравіших задумів.

Поряд із заходами, що проводять самі бібліотекарі (усні журнали, тематичні вечори, музичні зустрічі, вечори запитань і відповідей тощо) і на яких більшість присутніх – лише пасивні глядачі, все більшого значення набувають форми заходів, головними учасниками яких стають самі читачі.

Розкритися як особистості можуть учасники обговорень, диспутів, дискусій, читачьких конференцій і т. ін., якщо вони організовані згідно методики і бібліотекарі виходять на діалогічний тип спілкування з користувачами.

Діалог є класичною формою мовленнєвого спілкування. Принцип діалогічності поступово стає визначальним у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні. Ще у 60-роки минулого століття в бібліотеках активно працювали різні любительські об'єднання, а у 80-ті книгозбірні стали зручним місцем для літературних і політичних дискусій, які були надзвичайно популярними у населення.

У сучасній публічній бібліотеці відбувається активне освоєння бібліотекарями комунікативних, ігрових, креативних, розвиваючих технологій бібліотечної діяльності; використовуються творчі знахідки бібліотекарів, з'являються нові, неординарні, самобутні та оригінальні форми. Більшість інноваційних форм прийшли в бібліотеку з інших галузей культури: бенефіси читачів, прем'єри книг – з театральної практики; дні сімейного відпочинку, конкурси, ігри – з клубної, під очевидним впливом телебачення – хіт-паради книг, книжкові аукціони, літературні ринги, КВК, конкурси кросвордистів тощо.

Пошук діалогових форм у спілкуванні з користувачами приводить до змін навіть у такій традиційно наочній формі, як виставки бібліотечних документів – так з'явилися виставка-роздум, виставка-діалог, виставка-конкурс, виставка-привітання, виставка-знайомство та ін.

Успішність діалогових форм бібліотечного обслуговування обумовлена активністю учасників і ведучого, їх зацікавленістю, рівністю позицій, повагою співрозмовників один до одного. Доброзичлива атмосфера, можливість проявити кожному свою індивідуальність, висловити свою думку – такі неодмінні складові ефективного масового заходу.

На думку багатьох дослідників, вислови “масова робота”, “масовий захід” у сучасних умовах не зовсім коректні, адже нинішній етап розвитку суспільства передбачає в якості пріоритету Особистість, Індивідуальність на відміну від носія масової свідомості, посередності, тип якого культивувався півтора століття, адже трансформація так званої “масової бібліотеки” в центр

спілкування відповідає потребам користувачів, а вона не може стати такою, орієнтуючись на аморфну “масу”.

Якщо бібліотекар не вивчає потреби, запити користувачів і вони для нього є лише “масою”, то у нього не буде орієнтування у виборі оптимальних форм роботи, проблематики заходів.

Дуже важливим є моніторинг думок, поглядів, уподобань, очікувань місцевих жителів, аналіз якості наданих послуг.

У бібліотечному спілкуванні мають значення навіть такі, здавалося б, деталі, дрібниці, як вміння вибирати приміщення, розставити столи, стільці для учасників спілкування; підготовка аудиторії до дискусії, диспуту, “круглого столу” тощо.

Навіть у найактивнішого контингенту настає втома, звичне і знайоме стає нецікавим. У такому випадку застосовуються різні прийоми: компіляція зі звичних форм роботи, використання форм інших закладів, мас-медіа тощо. Не варто боятися змінювати методики звичних заходів, придумувати нові. Словом, усіяко вітається творчий підхід, розробка оригінальних проєктів і програм, адаптація, трансформація і модернізація “чужих” форм – все, що спонукає відвідувачів до активного спілкування.

При виборі конкретних форм і методів роботи слід чітко розуміти, на кого вони розраховані.

Є три типи спрямованості інтересів особистості: на професію, на сім’ю, на особистий саморозвиток. Серед них є так звані “професіонали”, які використовують весь вільний час на придбання нових знань, пов’язаних з їхньою роботою. Для них бібліотеки можуть запропонувати курси (комп’ютерної грамотності, нових інформаційних технологій, іноземних мов тощо). “Громадські активісти”, що віддають час громадській роботі, є переважно членами різних об’єднань. “Творці” – ті, що розвивають свої здібності (спів, малюнки, фото, вишивка, в’язання тощо), їх чекають різні творчі об’єднання при бібліотеках.

Найактивнішими користувачами в бібліотеках є юні та люди похилого віку.

На жаль, у молодих людей переважно прагматичний підхід до користування бібліотекою. Молодь у сучасних умовах творить власну субкультуру з безліччю течій. Завдання бібліотекарів – показати їм альтернативні форми проведення вільного часу. Для них підійдуть активні форми і методи: зустрічі з цікавими людьми (письменниками, поетами, художниками, музикантами, кумирами молоді), диспути, дискусії, презентації, турніри, конкурси, ігри. У такій роботі слід враховувати рівень розвитку кожної конкретної аудиторії, говорити з молоддю на доступній їм мові. Затребуваними будуть ток-шоу, брейн-ринги, хіт-паради, КВК, тощо за аналогією з телепроєктами, а також заходи з залученням електронного ресурсу та інформаційних технологій – інформіни, конкурси веб-сайтів, слайд-шоу, відеокліпів та ін. Дуже популярні не лише серед молоді, а й частини дорослих ігри по відтворенню подій історії, сюжетів літературних творів, “квести” тощо.

Стрімко зростає значущість публічних бібліотек для людей похилого віку, кількість яких у нашій державі весь час збільшується. Це люди зі специфічними проблемами: погіршенням стану здоров’я та матеріального забезпечення, зміною їх соціального статусу, звуженням кола спілкування, тому для них набуває такого великого значення бібліотечне спілкування, організація змістовного (і безкоштовного!) дозвілля.

Для користувачів цієї категорії важливе збереження тих цінностей і того способу життя, який вони мали раніше. Завдяки бібліотеці вони можуть зберегти активну життєву позицію, позбавитися самотності, зайнятися творчістю, навіть знайти в собі раніше не відкриті таланти, зберегти активну інтелектуальну діяльність. Не варто концентрувати їхню увагу на “старечій” тематиці, як це було прийнято раніше у переважній більшості бібліотек. Адже в усьому світі люди пенсійного віку ведуть активний спосіб життя, подорожують світом, навчаються, розвиваються, починають творити, словом, віднаходять другу молодість. Звичайно, можливості для такого життя у нас обмежені, але бібліотеки можуть стати для людей похилого віку місцем, де вони зможуть освоїти комп’ютер, зайнятися самоосвітою, вивчати мови, зайнятися

художньою творчістю, та навіть навчитися співу або танцям, чом би й ні? А подорожувати можна і у віртуальному просторі, бібліотеки здатні забезпечити таку можливість.

Словом, бібліотеки у повній мірі мають допомогти здійсненню концепції “активного довголіття”, адже, як вважав швейцарський психолог К. Юнг, самореалізація людини похилого віку шляхом безперервної творчої діяльності сприяє подовженню життя.

Дуже важлива участь бібліотек у різних місцевих, регіональних та державних програмах для цієї категорії.

Звертаємо вашу увагу, що Європейська Комісія оголосила 2012 рік Європейським роком активності людей похилого віку і солідарності поколінь. Мета його – поширити інформацію про шанси і виклики, пов’язані з довшою тривалістю життя, заохотити владу у різних країнах до здійснення конкретних кроків у цьому напрямку, а також привернути увагу до солідарності поколінь у країнах, де стрімко збільшується кількість людей похилого віку.

Цікавими для цієї категорії користувачів будуть концерти, екскурсії, кіно- та відеоперегляди, різноманітні вечори цікавих зустрічей, ювілейні вечори, бенефіси, свята і т. ін. Пропонуємо також організувати Клуб активного довголіття “Молодість +”, орієнтовний план заходів якого вміщено в Додатку 7.

Є особливі категорії користувачів, які потребують уваги, зокрема, люди з обмеженими можливостями. Для багатьох з них спілкування в бібліотеці – це чи не єдине вікно у широкий світ. Саме ця категорія буде активним споживачем послуг віртуального спілкування.

Найскладніше працювати бібліотекарям з користувачами середнього віку, переважна більшість з яких – зайняті люди, сформовані особистості зі сталими інтересами і звичками, тож віднайти з ними точки дотику, вибрати вірний тон у спілкуванні – і велика відповідальність, і велике задоволення, якщо це вдається.

Діалогові форми, живе слово в бібліотеці дають могутній імпульс для розвитку як всіх сфер особистості читача, так і розвитку особистості і творчого потенціалу самого бібліотекаря.

Діяльність бібліотек ЦБС Чернігівської області спрямовується на утвердження їх репутації як громадських центрів. Бібліотекарі все більше і активніше переходять на новий рівень спілкування з користувачами, використовуючи ті форми роботи, що якнайкраще відповідають цьому завданню.

Години спілкування, години роздумів, конкурси, бесіди-діалоги, вечори-зустрічі, засідання “круглого столу”, інтелектуальні ігри, прес-діалоги – ці та інші форми бібліотечних заходів допомагають бібліотекам регіону налагодити ефективне спілкування з різними категоріями користувачів, створити в бібліотеці комфортне інформаційно-комунікаційно-дозвіллене середовище.

Постійний діалог з читачем починається з вивчення його запитів.

Так, у Прилуцькій районній ЦБС проведено анкетування “Що ми читаємо?”, у ЦБ оформлений стенд “Книга. Читач. Бібліотека”, де користувачі залишають свої пропозиції і зауваження – так відбувається своєрідне опосередковане спілкування бібліотекаря і читача та читачів між собою. Слід згадати також “Зошит відгуків про бібліотеку” та “Раджу прочитати” (відгуки про прочитане), анкетування “Роль бібліотеки у вашому житті” та опитування “Що читає молодь” (Менська ЦБС). Аналіз анкет показав, що більшість користувачів справді отримує в бібліотеці емоційну розрядку та цікаве спілкування.

Городнянська ЦБ практикує міні-інтерв’ю “Що найбільше подобається в бібліотеці?”, “Книжкові виставки: якими їм бути?” тощо, є також інформаційна скринька “Ваші пропозиції, побажання та зауваження”, зошит відгуків “Наші користувачі про нашу бібліотеку”. Бліц-анкетування “Читач про читача” проведено у Чернігівській міській ЦБС.

Опосередковане спілкування здійснюється також через виставки-діалоги, які активно впроваджують бібліотеки Срібнянської (“Жити за законами держави”), Бахмацької (“Доля природи – наша доля”, “Нам з Землею разом жити”) та ін. ЦБС. Своїм завданням бібліотеки

Чернігівської районної ЦБС вважають створення навколо бібліотеки особливого інтелектуального середовища, до якого потягнуться люди з бажанням творчої та соціальної самореалізації; мету зробити книгозбірні привабливішими в очах користувача шляхом щоденної копійки праці бібліо- текарів по формуванню продуманих інтер'єрів, створенню культурних брендів населених пунктів, облаштуванню зручних внутрішніх просторів, максимальному розкриттю фондів – словом, усього, що налаштовує на спілкування.

Про усвідомлення бібліотеками ЦБС області важливості комунікативної функції свідчить вибір для спілкування з користувачами таких активних форм заходів, як бесіди-діалоги, (*“Духовні вартості українців”* – Чернігівська міська ЦБС), години спілкування, години-діалоги, бесіди за “круглим столом” (*“Ми матір називаємо святою”*, *“Власне здоров'я у власних руках”*, *“Ми обираємо життя”* – Прилуцька районна ЦБС, *“І в 50, і в 60 ми молоді”* – Городнянська ЦБ), бібліодіалог *“Біль України Чорнобилем сіяний”* – Корюківська ЦБ, прес – діалоги *“Правова держава, яка вона?”*, *“Крути. Січень 1918 року”* – Бахмацька ЦБС. Години спілкування (з молоддю на теми здорового способу життя) проходять в Ічнянській ЦБС, Коропській ЦБС (*“Творчі джерела Чернігівського краю”*), дні спілкування з'явилися в практиці роботи Менської ЦБС (*“Гортаємо сторінки, що душу полонили”*, *“Запрошуємо до діалогу”*).

Не втратили своєї актуальності такі традиційні, але одні з небагатьох, що в усі часи були орієнтовані на активний діалог з аудиторією форми, як диспути, дискусії, серед яких – *“Чи потрібні ми Європі, чи потрібна Європа нам”* (Коропська ЦБС), *“Ми і закон”* (Прилуцька районна ЦБС), *“Любити ближнього: це легко чи важко?”* (Городнянська ЦБС), *“Домашнє насильство. Як захистити себе?”* (Корюківська ЦБС).

Вечори зустрічей, вечори-реквієми, вечори-спогади набули нового значення, користувачі на таких заходах перестають бути лише пасивними глядачами і пере-творюються на активних учасників дійства. Основними темами у 2010 році були річниця Незалежності, Чорнобильської трагедії, Голодомору, 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні, зустрічі з визначними людьми тощо (*“Полин – сльозою омивається душа”* – Прилуцька районна ЦБС, *“Пам'ять героїв, що вічно живуть”*, *“Афганістан болить в душі моїй”* – Ічнянська ЦБС, *“Поріс чорнобилем Чорнобиль, бідою нашою поріс”*, *“Сповідь солдатських сердець”* – Менська ЦБС, *“Невиплакані сльози України”* – Корюківська ЦБС та ін.). Такі заходи завжди знаходять глибокий емоційний відгук у душах читачів.

Рік ветеранів в Україні, оголошений у зв'язку з 65-річчям Перемоги, активізував у бібліотечних закладах області вечори-зустрічі з учасниками Великої Вітчизняної війни та інші заходи для даної категорії користувачів. Варто згадати вечір-реквієм *“Страшний подих весни”* та вечір-зустріч *“Війна у пам'яті, біль у серці”* (Корюківська ЦБС), акцію для молоді *“Прочитана книга про війну – мій подарунок Перемозі”* у Коропській ЦБС, зустріч ветеранів *“На партизанському перевалі”*, обговорення книги І. Корбача *“Окупаційне лихоліття”* у Менській ЦБС та ін.

Користуються популярністю у ЦБС області прес-конференції, “круглі столи” як суспільно-політичної, так і загальнокультурної тематики, на яких у повній мірі реалізується комунікативна функція книгозбірень. Так, у Коропській ЦБ відбулося засідання за круглим столом *“Європейська і євроатлантична інтеграція крізь призму якості життя”*, у Прилуцькій ЦБ – *“Ми рівні, але ми різні”*, у Корюківській ЦБС – *“Шляхом української державності”* тощо.

Тепла душевна атмосфера невимушеного спілкування складається під час вечорів-зустрічей, прем'єр та презентацій книг письменників-земляків.

Приміром, кілька років поспіль ведеться започаткований Прилуцькою ЦМБ цикл цікавих зустрічей *“Місто і люди”*. У 2010 році відбулася зустріч *“Рік ветеранів – час легенд”*. Презентації книг М.О. Заборовського *“Вогняні роки”* та *“Дивосвіт”* відбулися в Корюківській, вечір-презентація книг місцевих поетів *“Краю мій, оспіваний у віршах”* – у Городнянській, прем'єра книги землячки і колеги С. Матвієнко *“Уже не літо, іще не осінь”* – у Борзнянській,

зустрічі з місцевими письменниками С. Дзюбою, Т. Тимо-шенко, В. Буденним та ін. – у Чернігівській міській ЦБС.

Слід згадати також заходи, запозичені свого часу з клубної, театральної, галерейної діяльності, які значно поживили спілкування в бібліотечних закладах області – виставки-вернісажі, театралізовані свята, вечорниці, посиденьки, а також комплексні форми – дні, тижні, акції і т. ін. Приємною подією стало відкриття в Чернігівській ЦМБ мистецької галереї “*Вернісаж у бібліотеці*”, мистецький круїз, присвячений творчості чернігівського художника В. Ємця, відбувся в Холминській с/б-ф Корюківської ЦБС.

Створюються в бібліотеках зони відпочинку, де можна переглянути нову книгу, ознайомитися з виставкою, поспілкуватися (Щорська ЦБС).

Заслуговує на увагу проект “*Відчуй радість читання і спілкування*”, реалізований до Всеукраїнського дня бібліотек В-Щимельською с/б-ф Щорської ЦБС, у ході якого дорослі користувачі стали учасниками розважальної програми “*Візьми свою книгу – в ній друга знайди*”. У невимушеній обстановці під час чаювання велася розмова про книги і читання, про бібліотеку і спілкування, обговорювались питання, які хвилюють зараз громаду. Співали пісень, читали авторські вірші і твори улюблених поетів, брали участь у літературному конкурсі та грі “*Що в чорному ящику?*”, знайомилися з цікавими публікаціями. Словом, свято вдалося.

Загалом, Всеукраїнський день бібліотек усі ЦБС області використовують для поживлення діалогу з наявними та потенційними користувачами, для створення в книгозбірнях комфортного інформаційно-дозвілєвого середовища, для підвищення їх авторитету серед громади.

Однією з граней бібліотечного спілкування та прогресивною формою взаємодії бібліотек з різними структурами є соціальне партнерство, яке дозволяє їм як позиціонувати власні інтереси серед місцевої громади, так і враховувати інтереси її членів, сприяти створенню позитивного іміджу книгозбірень. Ділові та творчі зв'язки з громадськістю, депутатами різних рівнів, учбовими, творчими та культурно-мистецькими закладами, соціальними службами дозволяє проводити з ними спільні масові заходи, виконувати також роль певного посередника між владою і громадою.

На думку бібліотекарів Менської ЦБС, соціальне партнерство пронизує все професійне життя бібліотек і розпочинається з запису читачів до неї; партнерами бібліотеки також стають цікавий гість, журнал, заклад культури і органи місцевої влади. Сьогодні бібліотеки району активно працюють над пошуком нових соціальних партнерів: представників депутатського корпусу, культурних спілок, громадських, видавничих та книготоргових організацій тощо. Саме вони допомагають втілювати в життя проекти, з якими бібліотеці самій впоратися складно.

На високому професійному рівні пройшло засідання “круглого столу” на базі Центру правової інформації Чернігівської міської ЦБС за участю наукових працівників ЧИМАУП, вчителів середніх шкіл, студентів, представників закладів культури та ЗМІ “*Читання в соціокультурному просторі м.Чернігова*”, підсумком якого стало прийняте рішення про створення громадського проекту “*Чернігів – місто, що читає*”.

Про зростання соціальної ролі бібліотек у житті територіальних громад дбають бібліотеки Прилуцької міської ЦБС. Прилуцька ЦБ вже давно перестала бути лише інформаційним і просвітницьким центром. Це – заклад мистецтв, зустрічей, знайомств, презентацій.

Яскраві презентації книг Є. Постульги “*Калинове сонце*” та часопису “*Прилуки. Фортеця*” стали загальноміським дійством із започаткованого ще в 2008 році циклу “*Зустрічі без прощань*”.

У бібліотеці також відбулося знайомство читачів з усіма театрами міста: народним театром “*Рампа*”, студентським “*Первоцвіт*”, новим “*ART-емій*” та ін. до Всесвітнього дня театру. Захід мав форму дискусійної трибуни, де присутні (переважно молодь) могли висловити власну думку по темі “*Театр чи дискотека?*”. За допомогою інтерактивної дошки присутні дізналися про нові жанри в театральному мистецтві.

Активну участь бібліотеки Чернігівської районної ЦБС беруть у традиційному щорічному літературно-мистецькому святі *“Седнівська осінь”* та інших масштабних заходах. Бібліотекарі ЦБС області долучаються до проведення найпопулярнішої і наймасовішої форми культурно-просвітницького життя громади у сільській місцевості – Днів села, в рамках якого організовують різні заходи: *“Моє село, для мене ти єдине”* (Бахмацька ЦБС), *“Село моє, колиска калинова, у ньому вічний батьківський поріг”* (Менська ЦБС), *“Село моє – моя історія”*, *“Моє село – окраса країни, це частинка моєї України”* (Борзнянська ЦБС), *“Острівочок рідної землі”*, *“Святе як хліб моє село”* (Чернігівська районна ЦБС).

У рамках програми *“2010 рік – рік людей похилого віку”* в Чернігівській районній ЦБС відбулися зустрічі з людьми, яким випало пережити роки Голодомору, окупації, післявоєнної відбудови. У Прилуцькій районній – вечори-зустрічі *“Осінній бал моїх років”*, *“І наша молодість при нас – душа ж ніколи не старіє”* (особливо цікавою була зустріч з мешканцями стаціонарного відділення територіального центру пенсіонерів та самотніх громадян похилого віку, на якому прозвучали спогади про молодість, перше кохання, цікаві випадки в житті).

Вже традиційними Дні людей похилого віку стали в Корюківській ЦБС: проведений благодійний вечір-зустріч у будинку для самотніх непрацевдатних громадян (Холми), разом з територіальним центром соцзахисту ЦБ провела вечір відпочинку *“Скрасити осінь життя милосердям”*.

Спільно з соцпрацівниками для різновікової аудиторії проведений вечір-зустріч *“Іде назустріч юні мудрість сивочола”* в Ічнянській ЦБС.

Бібліотеки Щорської ЦБС надають перевагу в роботі активним і мобільним формам, інноваційним елементам, що значно поживляють роботу, комплексним програмам, за якими працюють як окремі бібліотеки, так і вся ЦБС – *“Читаємо всією сім'єю”*, *“Довкілля і ми”* та ін.

Мета комплексної програми *“Жінка в сучасному світі”*, розрахованої на 2007-2012 рр., що діє при ЦБ – сприяння всебічному розвитку жінки як гармонійної особистості, підвищення її загальнокультурного і професійного рівня, ролі в сім'ї та суспільстві, створення умов для спілкування жінок у неформальній обстановці, захист їх прав.

Так, напередодні жіночого свята найактивніші читачки були запрошені на інноваційний захід (ідея запозичена з Інтернету), в ході якого присутні смакували квіткові чаї, слухали легенди про квіти та розповіді запрошених про улюблену квітку, ознайомилися з квітковим гороскопом, роботами з флористики, фотоколажем, віршами і піснями на теми квітів і кохання, квітковими ароматами в парфумерії і т. ін.; і були дуже вдячні організаторам за чудове спілкування.

Надзвичайно популярні в бібліотеках області фольклорні і календарно-обрядові заходи, театралізовані свята, українські вечорниці, різдвяні посиденьки та ін. Долучаючись до їх проведення, бібліотеки створюють у своїх стінах атмосферу тієї давньої України, чистого і нічим не засміченого побуту.

Об'єднання за інтересами як одна з найефективніших форм взаємодії з користувачами

Мабуть, якнайкраще вирішують завдання з організації змістовного активного спілкування користувачів і бібліотекарів об'єднання і клуби за інтересами, які справедливо є однією з найбільш вдалих форм організованого повноцінного дозвілля, логічним продовженням індивідуальної роботи з користувачами. Ці формування створюють умови для самореалізації кожного, згуртовуючи людей, різних за віком, професією, освітнім і культурним рівнем, але об'єднаних якоюсь спільною метою.

З точки зору соціальної психології клуби за інтересами – це неформальна мала соціальна група, членів якої об'єднує не лише захопленість певною проблематикою, але й бажання спілкуватися з людьми, що мають схожі інтереси і прагнення.

Приміром, дослідження, проведене свого часу в Миколаївській ОУНБ ім. О. Гмирьова виявило, що ідея читачьких об'єднань реалізується завдяки бажанню людей спілкуватися з однодумцями на основі спільних інтересів, гострій потребі поділитися з іншими, прагненню їх проявити себе, реалізувати свій творчий потенціал, якщо немає можливості реалізувати ці прагнення в сім'ї, на роботі, в інших місцях, що могли б стати місцем камерного спілкування. Бібліотека зараз – це майже єдине місце, де можна відпочити душею.

У клубах оптимально поєднуються особисті і суспільні інтереси, контакти будуються на основі захоплення будь-яким різновидом соціально-корисної діяльності, розвивається творча активність, ініціатива читачів.

Об'єднання при бібліотеках сприяють розкриттю творчих здібностей користувачів, вони є важливим ступенем диференціації в обслуговуванні читачького контингенту – диференціації за інтересами, здібностями, захопленнями. Робота з користувачами в клубах здійснюється через індивідуальний підхід, побудований на глибокому читачькому інтересі, ініціативі, намаганні виявити творчий потенціал. Особлива роль об'єднань в організації інтелектуального спілкування, виробленні навичок суспільної діяльності, створенні приязної атмосфери, умов для емоційного розкріпачення, психологічної розрядки. Для молодих клуби особливо корисні тим, що сприяють розкриттю і формуванню особистості, створюють умови для самовираження і самоствердження.

Функціями клубів та об'єднань при бібліотеках називають самоосвітню, рекреаційну, творчу, комунікативну. Види їх різняться за тематикою, провідною проблематикою, у відповідності з груповими інтересами користувачів.

За напрямками клуби та об'єднання можуть бути суспільно-політичними (міжнародних відносин, правових знань, історії та ін.), виробничо-технічними (конструювання, технічної творчості, раціоналізаторів та винахідників), прикладні, природничі або екологічні, художньо-мистецькі (любителів музики, театру, кіно, літератури, живопису, фотографії, прикладного мистецтва), фізкультурно-спортивні, оздоровчі, народної медицини, колекціонерів тощо, а також клуби, створені на основі інтересів певної однорідної групи: вікової, соціальної (воїнів-ветеранів, молоді сім'ї), професійної, за ознакою статі.

Як показує практика, найбільша кількість об'єднань присвячена естетичній проблематиці, серед яких є клуби творчі, в які об'єднуються самодіяльні поети, художники, музиканти і т. ін. У 90-ті роки надзвичайною популярністю користувалися клуби політичної тематики, зараз їхня популярність пішла на спад. Можна назвати ще клуби дискусійні, інтелектуальні та ін.

Діяльність клубу може бути успішною лише у тісній взаємодії з іншими формами роботи, з усією роботою бібліотеки, включатися в її календарний план, а програма узгоджена з поточними завданнями.

Одна з важливих умов – високий ступінь згуртованості членів кожного об'єднання. Клуб стає справжнім клубом, коли групові духовні інтереси його членів переважають над індивідуальними, коли люди згуртовані можливістю спілкуватися з іншими людьми, які мають такі ж інтереси, але знають те, чого не знаєш ти. Дуже важливий добрий психологічний клімат у колективі, значною мірою це залежить від зусиль лідера, тож керівник клубу є дуже важливою фігурою. Зовсім не другорядною має бути і роль бібліотекаря, навіть якщо не він очолює роботу об'єднання. Бібліотекар має надавати професійну допомогу і пропагувати роботу клубу. Знання соціальної психології і теорії малих груп допоможе їм сформувати оптимальне міжособистісне спілкування в клубах, створити здоровий морально-психологічний клімат, який формував би у користувачів потребу в спілкуванні і колективних діях. Сприятиме цьому обговорення проблем, що цікавлять саме цю групу читачів, а також організація цікавих, нестандартних заходів.

Щоб робота об'єднання була успішною, його керівник має враховувати особисті якості та інтереси кожного з учасників, мотиви, які привели його до клубу – бажання спілкуватися чи проявити себе; кожному знайти справу до душі. Допоможуть в цьому різноманітні форми

виявлення інтересів членів формування – анкети, опитування, альбоми відгуків, зрештою, бесіди тет-а-тет і т. ін. Ці відомості стануть у пригоді також при розробці оригінальної і цікавої програми. Колективна діяльність зближує учасників процесу, підіймає їхнє спілкування на якісно новий рівень та максимально використовує здібності кожного з них.

При складанні програми клубу потрібен системний підхід, послідовність, оригінальність тематики заходів, поступове її ускладнення і поглиблення, спадкоємність, нестандартні форми і цікаві теми, розумне поєднання тематичної і розважальної частин програми. Форми заходів визначаються у відповідності з їх темами, передбачаючи перехід від простих форм до більш складних, комплексних.

Форма заходу в клубі – не самоціль. Спілкування є головним моментом його діяльності, причому не лише під час заходів, а й у процесі їх підготовки, навіть більше в останньому випадку. Спілкування починається вже на етапі вибору теми чергового засідання. Творчі задуми учасників об'єднання, пошук цікавих форм, їх обговорення і втілення – все це згуртовує, об'єднує. Кожен має бути почутим – у цьому цінність клубів при бібліотеках.

Клуби віддають перевагу активним формам спілкування – обговоренням, диспутам, дискусіям. Це і визначає їх популярність серед користувачів. Клуби активно формують і розвивають читацькі інтереси, виховують мовну культуру, підвищують культуру читання. Серед сучасних форм – віртуальні екскурсії, презентації книг і журналів, відеосалони, створення віртуального журналу силами учасників клубу і бібліотекарів.

Серйозно слід підійти і до вироблення статуту, який, як би парадоксально це не звучало, може мати і жартівливу форму.

Традиції і ритуали кожного клубу (урочистий прийом в його члени, вшанування найактивніших, святкування пам'ятних подій у житті колективу, днів народження, спільні поїздки, екскурсії, відвідини театру, кіно тощо) зближують учасників, сприяють підвищенню рівня спілкування, створенню особливої атмосфери. Об'єднує також спільна робота над назвою, девізом, символікою, статутом.

У роботі клубу будь-якої тематики неодмінно має бути естетична складова – любов до прекрасного змінює людей, піднімає на вищий щабель їх взаємовідносини.

Дуже важливою є психологічна сумісність членів об'єднання.

На діяльності клубів позначаються економічні, соціально-політичні і культурні зміни в країні. Кількість їх при бібліотеках зростає, проте змінюється змістова складова клубної роботи в бібліотеці. Збільшується число об'єднань для спілкування користувачів різних вікових категорій. Саме у спілкуванні багато в чому реалізуються всі інші функції клубної діяльності. Спілкування допомагає компенсувати дефіцит уваги з боку соціуму до особи користувача. Можливість поговорити про наболіле, коли людину готові вислухати, зрозуміти, прийняти, приносить щиру радість, почуття задоволення, почуття солідарності, співпричетності. У клубах спілкування важливий не стільки предмет обговорення, скільки сам процес комунікації.

Створити читацьке об'єднання, запланувати заходи – недостатньо. Слід постійно коригувати, оновлювати підхід, враховуючи обставини, що змінюються.

Дуже вдалою формою клуби є для користувачів поважного віку, особливо ті, в яких вони б почувалися молодими, потрібними, реалізувалися в чомусь новому для себе, адже сучасна тематика – інформаційні технології, музика, мода, кіно, політика – цікава не лише юним. Бажані були б також спільні заходи для користувачів різних поколінь, що було б гарною нагодою поспілкуватися, краще зрозуміти один одного, можливо, навіть позмагатися – на брейн-рингах, КВК тощо. Корисними для даної категорії будуть курси з дизайну, вивчення мов, майстер-класи різного спрямування тощо.

До клубних форм роботи звертаються майже всі бібліотеки. Широкої популярності вони набули і в Чернігівській області. Читацькі об'єднання бібліотеки регіону вважають за

перспективну активну форму спілкування користувачів і важливий компонент культурного середовища.

Творчі здібності та комунікативні навички користувачів Корюківської ЦБС розвиваються у 34 клубах і гуртках за інтересами (22 – дитячих, 1 – для юнацтва), та художньо-мистецькому об'єднанні *“Творча вітальня”*. Серед інших – клуби шанувальників сучасної української літератури *“Читацьке коло”* (ЦБ), у б/ф – жіночі різнопланові клуби *“Господиня”*, *“Порадниця”*, *“Райдуга”*, *“Калинонька”*, народознавчі *“Берегиня”* та *“Любисток”*, літературний клуб *“Дивослово”* та ін. Вдалим був захід *“Наумівська володарка чарівного пера”* (О. Лантух, зав. Наумівською с/б-ф, поетеса, в гостях у жіночого клубу *“Райдуга”*), засідання клубу *“Читацьке коло”*, присвячене 80-річчю з дня народження Л. Костенко, активно працювала *“Творча вітальня”* – користувачі мали змогу помилуватися унікальними вишивками, виробами з бісеру, фотовиставкою.

Активно в клубах працюють бібліотеки області з читачами старшого віку та молоддю. На відродження духовності, збереження народних традицій спрямована робота клубу *“Надвечір'я”* Стрільницької с/б-ф Бахмацької ЦБС, що об'єднав небайдужих людей, колишніх медичних працівників, учителів, працівників культури, ветеранів війни та праці з бажанням спілкуватися, ділитися життєвим досвідом, думками, мріями, не дати тим, хто поруч, відчувати себе самотніми. Засідання його різноманітні за формами: вечір-бесіда, вечір-портрет, вечір-бенефіс, презентація тощо. Завжди жваво обговорюються сучасні і класичні літературні твори, резонансні статті, телепередачі.

У Прилуцькій ЦРБ постійно діє *“Книжкова світлиця”*, де проводяться зустрічі з цікавими, відомими людьми краю, презентації книг місцевих письменників і поетів. Так, на заході під назвою *“Згадаймо ті роки”* зустрілися живі герої публікацій прилучанки Л. О. Сакун, яка все своє життя присвятила збиранню біографічних матеріалів про відомих людей, вшануванню їх пам'яті.

Цікавим і змістовним вийшло спілкування на засіданні молодіжного клубу *“Міленіум”* Прилуцької ЦРБ *“Перше побачення”* до Дня Святого Валентина з конкурсами *“Показуха”*, *“Вилікуй розбите серце”*, *“Посмішка Джоконди”* та ін., а також демонстрацією учасниками свого вміння віршувати.

Роботу з цільовими групами користувачів бібліотеки Коропської ЦБС вважають найбільш ефективною і спрямовують зусилля на організацію клубів за інтересами. На високому професійному рівні проходять засідання клубу *“Первоцвіти Коропщини”*. У 2010 році відбулися цікаві презентації видань бібліотечних працівників, членів клубу С. Матвієнко *“Іще не літо. Іще не осінь”*, В. Михайленко *“Ніщо й ніколи”* та *“Філософія буття”* Л. Кожедуб.

Вісім років успішно працює районне літературне об'єднання *“Криниця”* при Ічнянській ЦБ. Твори членів об'єднання активно обговорюються на його засіданнях – *“Склянка полину”* Л. Карпенко, *“Подорож у дивокрай”* М. Курдюка, *“І таке буває”* О. Гаврися та ін., відбуваються творчі зустрічі з іншими письменниками. Криничанами видається альманах *“Криниця”*.

Активну клубну роботу ведуть і інші бібліотеки ЦБС області, можна назвати безліч прикладів: це клуб вихідного дня *“Натхнення”* (Чернігівська ЦМБ ім. М. Коцюбинського), клуб *“Світоч”* м/б-ф №1 Бахмацької ЦБС, *“Для тих, кому за...”* (Менська ЦБ), *“Мир дому вашому”* та *“Книжковий двір”* (Борзнянська ЦБ) та багато інших. Кожен з них має своє обличчя, якусь цікавинку, те, що приваблює і згуртовує учасників.

Використання можливостей сучасних інформаційних технологій та ЗМІ у бібліотечному спілкуванні

Інтернет міцно увійшов у наше життя і це позначилося на спілкуванні бібліотекарів з користувачами – у практику бібліотечної роботи все активніше впроваджується віртуальне

спілкування. Завдяки новим інформаційним технологіям з'явилася можливість проведення через мережу Інтернет конференцій, зустрічей з цікавими людьми, вечорів запитань і відповідей та ін. заходів. Користувач може поставити через віртуальну довідкову службу питання бібліотекарю он-лайн.

Форми віртуального спілкування включають телеконференції та інший обмін текстовими повідомленнями, чати, електронну пошту, аудіо- та відеоконференції, спілкування в мультикористувацьких сферах та інше в сферах комплектування, каталогізації, вивченні користувача, спілкування користувача з електронним каталогом, спілкування з віддаленим користувачем тощо.

З розвитком технологій постало питання взаємодії бібліотекарів та ІТ-спеціалістів. Залучення обох сторін до віртуального простору дозволить побудувати і їх спілкування на значно вищому рівні.

Активний користувач за останній час виріс інтелектуально і мимоволі порівнює бібліотечні заходи з телевізійними, масовими шоу тощо. Тому з'являються значні вимоги до рівня проведення заходів у бібліотеці. З іншого боку, засилля масової культури також ставить завдання перед бібліотечними спеціалістами серйозного підходу до таких заходів, адже часто-густо вони грішать несмаком, відсутністю рекомендації літературних творів, нахилом в бік не виправданої розважальності. Втім, це не означає, що вони мають бути нудними, важливо зберегти почуття міри, вміння відходити від низькопробної літератури, низькопробних зразків у кіно, на телебаченні тощо.

Так, розвиток ЗМІ, особливо телебачення, не дуже позитивно позначається на бібліотечних заходах. Сучасне телебачення є носієм далеко не кращих зразків культури. У пошуках різних форм бібліотекарі звертаються до імітації телевізійних передач, "обібліотечування" їх, перетворення в форми масової роботи в бібліотеці. Звичайно ж, ТБ і бібліотеки виконують у суспільстві схожі функції, тож слід шукати з ними точки дотику. Позаяк рівень телепередач значно знизився останніми роками, бібліотекарі мають використовувати у своїй роботі лише кращі з них, не забуваючи про книги. Зверніть увагу на інформаційні та освітні передачі з метою залучення їх матеріалів для підготовки ток-шоу, прес-конференцій, конкурсів, читацько-глядацьких конференцій тощо.

Інколи виникає ситуація на бібліотечних заходах, коли під впливом не досить якісної масової телепродукції, преси читачі схиляють розмову в русло "смажених" фактів, бульварщини. Для бібліотекаря важливо скерувати розмову, відходячи від вульгарності та низькопробності, від обговорення якихось інтимних та не зовсім пристойних моментів особистого життя відомих людей, на чому заробляють собі дешеvu популярність деякі ЗМІ. Хоча література, яку прийнято називати "бульварною", має право на існування в бібліотеці, проте кваліфікований бібліотекар обов'язково знайде можливість вміло перейти від неї до видань більш високого рівня.

Бібліотекам як центрам спілкування – бути

Отже, у сучасних умовах гостро постає питання для кожної бібліотеки пошуку "свого обличчя", власної привабливості. У світі тотальної інформатизації бібліотечний документ, особливо книга, все ж таки залишається найбільш надійною інформаційною одиницею, найякіснішим джерелом інформації та вихователем естетичного смаку. Окрім цього, бібліотеки завжди були чимось більшим, ніж просто зібранням книг, газет, журналів та інших носіїв інформації – вони були центром життя спільноти, центром духовного життя, територією культури, місцем, де крім знань та інформації, люди отримували ще й "бальзам для душі", навіть у радянські часи, незважаючи на систему заборон, спецхранів тощо.

Саме перетворення бібліотек на культурні центри свого регіону, на центри спілкування та дозвілля, можливо, є шляхом вирішення проблеми наближення бібліотеки до населення. Дуже важливо, щоб у пошуках нетрадиційних форм бібліотеки не забували про основне своє

призначення – формування мислячого читача, щоб усі заходи органічно доповнювалися посиленнями на першоджерела, пробуджували читацькі інтереси і спонукали пасивних глядачів ставати активними користувачами.

Бібліотеки мають створити нову соціокультурну дійсність, забезпечити фундаментальне право особистості – право на інформацію і вільний доступ до неї, а також потребу у вільному спілкуванні. Підсумком такого спілкування має бути почуття співпричетності, яке виникає в його процесі, “катарсис”, зняття будь-яких бар’єрів нерозуміння.

“Постійний міжкультурний тренінг: підвищення рівня освіти, інтелектуальної, правової культурної компетенції, знань, вмінь, творчих здібностей, заохочення індивідуальних нахилів, зрештою – самореалізацію протягом усього життя в постійному контакті з “пам’яттю світу” і в живому спілкуванні з собі подібними – ось що може запропонувати публічна “полікультурна” бібліотека будь-якому своєму відвідувачеві незалежно від його статі, віку, освітнього і соціального рівня, раси, мови, національної приналежності” [4].

За рахунок розширення сфери бібліотечного спілкування, підвищення його якості бібліотека зможе підняти свій соціальний престиж, створити привабливий образ для реальних і потенційних користувачів.

“Бібліотека, як “теплий” світ, як “місце гостинності” – ось та метафора, яка має замінити пресловутий процес “обслуговування” в бібліотеці” [4]. Ці слова могли б стати девізом для кожної бібліотеки, яка хоче стати справжнім центром спілкування.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Поради бібліотекареві для ефективного спілкування

При спілкуванні з користувачами бажано:

- не приписувати власних думок співрозмовникові (не проектувати на нього свої думки);
- уникати вікових, професійних, психофізіологічних, статевих стереотипів;
- пам'ятати, що при першому спілкуванні на враження про людину впливає первинна інформація, при постійному – остання;
- не говорити слова “ні” користувачеві, який прийшов уперше.

Кодекс ділового спілкування включає:

- принцип кооперативності (твій внесок має бути таким, якого потребує спільно прийнятий напрямок розмови);
- принцип достатності інформації (говори не більше і не менше, ніж необхідно в даний момент);
- принцип якості інформації (не говори неправди);
- принцип доцільності (не відхиляйся від теми, зумій знайти рішення);
- висловлюй думку ясно і переконливо для співрозмовника;
- вмій слухати і зрозуміти потрібну думку;
- зумій врахувати індивідуальні особливості співрозмовника заради інтересів справи.

У світському спілкуванні керуються *Кодексом ввічливості*, який містить:

- правило такту (враховуйте інтереси іншого);
- правило великодушності (не навантажуйте інших);
- правило схвалення (не засуджуйте інших);
- правило скромності (не сприймайте похвалу);
- правило симпатії (висловлюйте доброзичливість);
- правило погодження (уникайте заперечень).

На психологічних тренінгах досвідчені психологи за допомогою різноманітних ігор і вправ відпрацьовують техніки спілкування, які можна звести до простих порад:

– Задавайте “відкриті” запитання: “А що ви думаєте...?”, “Що ви відчуваєте...?” (що? як? чому? яким чином? при яких умовах? тощо). Відповіді на такі запитання дають багато цікавої інформації, яку можна буде використати у подальших розмовах.

– Використовуйте прийоми активного слухання: повторення (дослівне повторення, цитування партнера); перефразування (коротка передача слів співрозмовника); інтерпретація (ваше власне інтерпретування сказаного ним).

– Визначайте дистанцію комфортного спілкування: 0-45 см – інтимна, 45-120 см – особиста, 120-360 см – соціальна, 360-... см – публічна. Проведіть невеличкий тренінг з кожним партнером по спілкуванню (родина, робота, друзі, незнайомці), спробуйте різну дистанцію. Протягом декількох таких спроб зрозумієте, що дистанція має велике значення для успішного спілкування.

– Контролюйте свої жести та пози: вони повинні бути “відкриті” (не схрещені кінцівки, розслаблені м'язи, контакт очей). Також можна ненав'язливо копіювати партнера, але непомітно і обережно.

– Постійно практикуйтесь у спілкуванні зі своїми знайомими чи незнайомцями, особисто з кимось “тет-а-тет” і при великій аудиторії. Тоді ваше спілкування стане успішним, ефективним, легким і приємним.

– Остання фраза розмови повинна будуватися з використанням таких слів: шкода з вами розлучатися; ви справили на мене приємне враження; ви дуже цікава людина; сподіваюся, що це не остання наша зустріч (при індивідуальному спілкуванні); ви дуже гарна аудиторія, з вами легко працювати; давайте спілкуватися частіше (при спілкуванні груповому) тощо.

І ще декілька порад:

– Якщо це можливо, звертайтеся до співрозмовника частіше на ім'я, адже ім'я – це найважливіше, що має людина.

– Щирий та впевнений погляд сприяє контакту. А гарний, позитивний настрій викликає у співрозмовника бажання спілкуватися.

– Щира усмішка – усмішку у відповідь.

– Бездоганний зовнішній вигляд викликає довіру.

Додаток 2

Анкета

Які з цих визначень функцій спілкування важливі саме для вас:

Ми спілкуємося...

1. ...щоб задовольнити потребу в спілкуванні.
2. ...щоб удосконалити і підтримати свої уявлення про себе.
3. ...заради соціальних зобов'язань.
4. ...щоб будувати взаємовідносини.
5. ...щоб впливати на інших.
6. Ваш варіант.

Додаток 3

Тест В. Ф. Ряховського

Спробуйте визначити загальний рівень вашого вміння спілкуватися. У цьому вам допоможе відомий із психологічної літератури тест *В. Ф. Ряховського*.

Щоб визначити коефіцієнт вашого вміння спілкуватися, потрібно відповісти на 16 запитань. Відповідати потрібно однозначно: “так”, “ні”, “іноді”.

1. Ви чекаєте на звичайну чи ділову зустріч. Чи впливає це на ваше самопочуття?
2. Чи відкладаєте ви зустріч із лікарем до останнього моменту?
3. Чи викликає у вас незадоволення доручення виступити з доповіддю, повідомленням, інформацією на якійсь нараді, зборах чи іншому заході?
4. Вам маєте поїхати у відрядження до міста, де ви ніколи не були. Чи докладаете ви максимум зусиль, щоб уникнути цього відрядження?
5. Чи любите ви ділитися своїми переживаннями з будь-ким?
6. Чи роздратовуєтесь ви, якщо незнайома людина на вулиці звертається до вас з проханням (показати дорогу, назвати час, відповісти на запитання)?
7. Чи вірите ви, що існує проблема “батьків і дітей”, і що людям різних поколінь важко розуміти один одного?
8. Чи соромно вам нагадати знайомому, що він забув повернути вам гроші, які заборгував декілька місяців тому?

9. У ресторані чи їдальні вам дали недоброякісну їжу. Чи змовчите ви, сердито лише відштовхнете тарілку?

10. Залишившись віч-на-віч із незнайомою людиною, ви не почнете з нею розмовляти й відчуватимете себе некомфортно, якщо першою заговорить вона. Чи так це?

11. Ви відчуваєте жах від будь-якої довгої черги, де б вона не була (у крамниці, бібліотеці, касі кінотеатру). Ви відмовитесь від свого наміру чи станете в чергу й будете терпляче чекати?

12. Чи страшно вам брати участь у роботі комісії, що розглядає конфліктні ситуації?

13. У вас є власні суто індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури і з чужими думками ви не рахуетесь. Це так?

14. Почувши, що хтось висловлює помилкову точку зору з питання, яке вам добре відоме, ви вважаєте слушним промовчати чи починаєте сперечатися?

15. Чи викликає в вас роздратування чиєсь прохання допомогти розібратися в тому чи іншому службовому питанні чи навчальній темі?

16. Як вам зручніше викласти свою точку зору (думку, оцінку): в письмовій чи усній формі?

Тепер радимо самостійно оцінити відповіді: за кожне “так” – 2 бали, “іноді” – 1 бал, “ні” – 0. Потім усі бали додаються й за сумою класифікатора визначають, до якої категорії людей ви належите.

30 – 32 бали. Ви некоммунікбельні і це ваша біда, оскільки найбільш страждаєте від цього ви самі. Але й вашим близьким теж нелегко. На вас не можна покладатися у справі, що потребує групових зусиль. Намагайтесь краще спілкуватися, контролюйте себе.

25 – 29 балів. Ви замкнуті, не любите розмовляти, віддаєте перевагу самотності й тому у вас, напевне, мало друзів. Нова робота й необхідність нових контактів якщо і не викликає у вас жах, то надовго виводить із рівноваги. Ви знаєте цю особливість свого характеру і буваєте незадоволені собою. Але не обмежуйтесь лише таким незадоволенням – ви можете змінити ці особливості свого характеру. Адже буває, що коли ви чимось дуже захоплюєтесь, то раптом досягаєте повної коммунікбельності.

19 – 24 бали. Ви певною мірою вмієте спілкуватися і за незнайомих обставин відчуваєте себе досить впевнено. Нові проблеми вас не лякають. І все ж із новими людьми ви встановлюєте стосунки обережно, в диспутах берете участь без натхнення. У ваших висловлюваннях деколи занадто багато іронії, без будь-якої на те причини. Ці недоліки можна виправити.

14 – 18 балів. У вас нормальна коммунікбельність. Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні з іншими, відстоюєте свою точку зору без загальності. Без неприємних переживань йдете на зустріч з новими людьми. У той же час ви не любите галасливих компаній, витівок, багатослів'я викликає у вас роздратування.

9 – 13 балів. Ви дуже любите спілкуватися (деколи, напевно, занадто). Допитливі, любите розмовляти й висловлюватися з різних питань, що іноді викликає роздратування вашого оточення. Охоче знайомитесь з новими людьми – любите бути в центрі уваги, нікому не відмовляєте в проханні, хоч і не завжди можете його виконати. Деколи буваєте запальні, але швидко повертаєтесь до рівноваги. Чого вам бракує: посидючості, терпіння й відваги при зіткненні з серйозними проблемами. Однак, маючи бажання, ви можете змусити себе не відступати.

4 – 8 балів. Ви дуже любите спілкуватися, завжди в курсі всіх справ. Любите брати участь у всіх диспутах, хоча серйозні теми можуть викликати у вас нудьгу. Охоче берете слово для виступу з будь-якого питання, навіть якщо маєте про нього поверхові знання. Ви всюди відчуваєте себе на своєму місці. Беретесь за будь-яку справу, навіть якщо не можете успішно довести її до кінця. Із цієї ж причини керівники й колеги ставляться до вас з деяким сумнівом. Задумайтесь над цим.

3 бали і менше. Ваша комунікабельність має хворобливий характер. Ви дуже любите розмовляти, втручаєтесь у справи, що зовсім вас не стосуються. Беретесь судити про проблеми, що не стосуються вашої компетенції. Ви часто буваєте причиною конфліктів у вашому оточенні. Запальні, образливі, часто буваєте необ'єктивними. Серйозна робота не для вас, людям і на роботі, і вдома, і взагалі всюди – важко з вами. Вам потрібно як слід попрацювати над собою та своїм характером! Насамперед, виховуйте в собі терплячість і стриманість, поважливе ставлення до людей; нарешті, подумайте й про своє здоров'я – такий стиль життя не проходить безслідно.

Додаток 4

Тренінг креативності

Автор – психолог Марина Нікульцева

Основные понятия:

Креативность – способность человека к конструктивному, нестандартному мышлению и поведению, а также осознанию и развитию своего опыта.

Проявления креативности: быстрота, гибкость, точность, оригинальность мышления, богатое воображение, чувство юмора, приверженность высоким эстетическим ценностям. Условия актуализации: самообладание и уверенность в себе.

Этапы креативного процесса:

1. *Подготовка*: желание изменить ситуацию, решить проблему. Логический анализ, сбор информации, возникновение и проверка вариантов решения. Углубление, детализация и прояснение образа проблемы. Обнаружение несостоятельности известных способов решения.

2. *Фрустрация*: сигнал для реорганизации деятельности. Осознание барьеров, недостаточности информации и источников её получения.

3. *Инкубация*: прекращение логического поиска решения, и переход проблемы в подсознательную область, привлечение информации из прошлого опыта.

4. *Инсайт*: поступление решения проблемы в сферу сознания.

5. *Разработка*: проверка истинности логическими средствами.

6. *Верификация*: соответствует ли исходным данным? Будет ли это работать?

7. *Осуществление*.

Разминка

Упражнение. Называя имя, сказать три характеристики на ту же букву. Чем вызвано перечисление именно таких качеств? Что помешало назвать другие?

Упражнение. Называя своё имя, скажите формулу, которая, на ваш взгляд, достаточно точно описывает вашу личность.

Осознание понятия “креативность”

Упражнение. Кто-нибудь из круга представит себя в роли того или иного литературного героя, обязательно хорошо известного всем присутствующим... теперь мы будем задавать вопросы этому герою и попытаемся угадать, кто же это... 10 минут. Как появлялась догадка? Какие этапы креативного процесса вы отслеживали?

Упражнение. Предъявление рисунка с изображением куба... что вы видите на рисунке? У нас возникли разные мнения, хотя на листе только 12 отрезков прямых. Как это объяснить? (Идея о влиянии опыта) 5 минут.

Упражнение. По команде все берут листы и рисуют 15 секунд, затем передают лист соседу справа и т. д. (влияние стереотипов на развитие сюжета, обнаружение критериев нестандартности: совмещение несовместимого, изменение ракурсов, масштаба и т. д.) 10 минут.

Упражнение. По кругу каждый будет говорить несколько предложений, и таким образом мы попытаемся сочинить рассказ о городе, где собрались и живут самые некреативные люди на свете... 10 минут.

Вариант. В группах по 4-5 человек слепить из пластилина, нарисовать, склеить из бумаги и т. д. город самых некреативных людей. Представление работ. 30 минут.

Упражнение. В подгруппах по 4-5 человек составить список идей, принципов, привычек, которым вы особенно привержены, невозможность реализации которых вызывает у вас напряжение (10 минут). Обсуждение влияния этих принципов на поведение... Отметьте идею, которой вы на самом деле привержены, но до сих пор этого не осознавали, и идею, которая была у вас, но которая теперь действует не так сильно... Что помогло преодолеть? (осознание принципов, тормозящих поиск новых решений) 20 минут.

Театр-экспромт. Распределяются роли. "...Ночь. Завывает Ветер. Раскачиваются Деревья. Между ними пробирается Цыган, он ищет конюшню, где спит Конь... Вот и конюшня. Спит Конь, ему что-то снится, он слегка перебирает копытами и тоненько ржёт. Недалеко от него пристроился на жёрдочке Воробей, он дремлет, иногда открывает то один, то другой глаз. На улице на привязи спит Пёс. Деревья шумят, из-за шума не слышно, как Цыган пробирается в конюшню. Вот он хватает Коня за уздечку... Воробей тревожно зачирикал... Пёс отчаянно залаял... Цыган уводит Коня. Пёс заливается лаем. Выбежала из дома Хозяйка, заохала, закричала. Она зовёт мужа. Выскочил с ружьём из дома Хозяин. Цыган убегает. Хозяин ведёт коня в стойло. Пёс прыгает от радости. Воробей летает вокруг. Деревья шумят, и Ветер продолжает завывать. Хозяин гладит Коня и бросает ему сена. Хозяин зовёт Хозяйку в дом. Всё успокаивается. Спит Пёс. Дремлет Воробей на своём прежнем месте. Стоя засыпает Конь, он изредка вздрагивает и тихо ржёт... Занавес!" 10 минут.

Развитие креативности

Упражнение. Все знают приметку: "Упал нож – придёт мужчина". Сейчас мы будем развивать эту область примет. Бросая мяч, говорите, что упало. Кто ловит, говорит, кто придёт и почему. 10 минут.

Упражнение. Рассказ о неожиданном предмете... 15-20 минут.

Упражнение. Все предметы разговаривают на своём языке. От того, насколько мы можем найти с ними общий язык, зависят наши с ними отношения. А о чём они разговаривают друг с другом? Задание на карточках. 5 минут на подготовку в парах. Затем на круг. Всего 15 минут.

Упражнение. Бросая мяч, называем любой предмет... в ответ – три способа его использования (осознание барьеров креативности) 10 минут.

Упражнение. Придумать как можно больше предложений по формуле НГОК (3 минуты). Зачитываем самые удачные. Ещё 3 минуты... Теперь рассказ по формуле НГОКНГОКНГОК... (5 минут) содержание не оценивается. 15 минут.

Упражнение. Все превращаются в нечто другое. Например, аудитория превращается в лес, участники – деревья, лесорубы, птицы, звери и т.д. Аудитория – вокзал, участники – чемоданы, поезд, пассажиры... Другие варианты: рынок, зоопарк, съёмочная площадка... 10 минут.

Упражнение. В группах по 4-5 человек подготовить проект, предполагающий одновременное использование трёх предметов. Защита проектов. 20 минут.

Завершение

Упражнение. Что вы думаете о прошедшем занятии? Чему вы научились? Что понравилось? Что осталось неясным? Напишите, пожалуйста, короткое послание об этом – телеграмму из 11 слов 5 минут.

Додаток 5

Тренінг партнерського спілкування

Психогімнастичні вправи цього тренінгу повинні створити такий рівень відкритості, відвертості, довіри, емоційної свободи, згуртованості і такий стан кожного учасника, які дозволили б успішно працювати, просуватися вперед.

Важливим етапом тренінгу є початок занять, він має назву “Знайомство”.

Рекомендація: всі сидять у колі.

Вправа 1. Той, хто у центрі кола (тренер), звертається до всіх: “Пересядьте ті, у кого є сестри”. Сам він намагається зайняти місце в колі. Той, хто залишається, продовжує гру-знайомство, намагаючись пересаджувати групу за спільними ознаками (вивчають англійську, французьку, німецьку мови, співають, грають на музичних інструментах), з метою якнайбільше дізнатися про учасників тренінгу.

Вправа 2. Тренер називає числа, відразу ж після того, як число назване, має встати саме стільки людей.

Мета вправи: орієнтація на дію одне одного.

Рекомендація: працюємо у парах.

Вправа 3. Візуально вивчаємо один одного 4 хвилини. Згодом необхідно розповісти про співрозмовника: “Я бачу

перед собою...” (говоримо лише про зовнішній вигляд, не вживаємо оціночні поняття, а також слова з інформацією про особистісні якості людини). Міняємося місцями. Ускладнюємо завдання: по черзі розповідаємо про співрозмовника, якою він був дитиною у 5 років (за 3 хв.)

Вправа 4. Розповісти коротко про ту якість людського характеру, яку ви цінуєте понад усе, не називаючи її. Всі повинні відгадати: “Як вам здається, про яку рису характеру розповідь?”

Рекомендація: всі залишають свої місця і виконують команди тренера.

Вправа 5.

1) Вишикуватися у шеренгу (шеренги) таким чином, щоб поряд із тренером знаходився найвищий, у кінці шеренги – найнижчий зростом. Перевіряє тренер або інша шеренга.

2) Коло тренера повинен стояти той, хто має найтемніше волосся, на протилежному кінці шеренги – світловолосий.

3) Початок шеренги – той, хто народився 1 січня, кінець – 31 грудня.

Мета цих вправ: поліпшити настрій в учасників, допомогти краще пізнати одне одного.

Рекомендація: всі знову займають свої місця у колі.

Вправа 6. Кидають один одному м’яч зі словами: “Ніхто з вас не знає, що я...”.

Вправа 7. Вітаються з усіма за руку (за годинниковою стрілкою).

Рекомендація: учасники по одному виходять у центр кола.

Вправа 8. Той, хто знаходиться у центрі, вітається з усіма. Наступний учасник не повинен повторювати цього вітання.

Вправа 9. Треба привітатися невербальним способом. Наступний учасник не повторює вже використаний жест.

Вправа 10. Почнемо день з того, що підходимо до будь-кого з групи, щоб привітатися та побажати успіху. Той, до кого підійшли, також обирає наступного учасника, щоби висловити своє побажання.

Вправа 11. Кидаємо м'яч та називаємо ім'я того, кому кинули. Учасник з м'ячем повинен прийняти будь-яку позу, всі повторюють її за ним. Вправу повторюємо кілька разів.

Додаток 6

Кодекс етики бібліотекаря

Мета цього кодексу – визначення і втілення в життя принципів професійної етики бібліотечних працівників та всіх, хто забезпечує бібліотечно-інформаційне обслуговування в умовах розбудови демократичної незалежної України. В демократичному суспільстві, членами якого є всебічно інформовані громадяни, бібліотечні працівники покликані сприяти забезпеченню принципів інтелектуальної свободи і вільного висловлення й руху ідей та інформації, свободи читання.

Бібліотекарі готові до співпраці з усіма організаціями, установами, об'єднаннями та окремими громадянами, що зацікавлені в розбудові бібліотечної справи в Україні і забезпеченні її громадян повною та об'єктивною інформацією шляхом вільного і рівноправного доступу до бібліотечних матеріалів та ресурсів.

Українська бібліотечна асоціація затверджує такі основні морально-етичні норми професійної бібліотечної діяльності:

- ми дотримуємося загальнолюдських принципів моралі, гуманізму, плюралізму думок, поваги до особистості як вищої цінності суспільства, незалежно від соціального стану, віросповідання, національності, статі, віку, політичних поглядів тощо;

- ми поважаємо людську гідність та реалізуємо право особи на отримання інформації;

- ми дотримуємося принципів інтелектуальної й інформаційної свободи;

- ми протистоїмо спробам чинити цензуру читання і формування фондів бібліотек;

- ми оберігаємо право користувачів бібліотеки на таємницю інформації та забезпечуємо конфіденційність бібліотечно-інформаційного обслуговування;

- ми несемо моральну відповідальність за оперативність, повноту і об'єктивність інформації, що надається в процесі бібліотечно-інформаційного обслуговування;

- ми зберігаємо та поповнюємо духовні цінності народу України, сприяємо розвитку національних культур;

- ми прагнемо до формування етичного і естетичного ідеалу особистості, сприяємо морально-етичним пошукам читачів в пізнанні навколишнього світу, відверненні екологічної катастрофи, покращанні добробуту народу, усвідомленні гуманістичної ролі і призначення людини в суспільстві;

- ми віддані та компетентні у своїй професії, усвідомлюємо її гуманістичну місію; володіємо і постійно удосконалюємо знання, вміння та навички бібліотечних, бібліографічних, інформаційних процесів, організації суспільного використання документально-інформаційних ресурсів;

- ми зберігаємо і продовжуємо традиції вітчизняної бібліотечної справи, сприяємо розвитку бібліотечної науки і практики;

- ми сприяємо інноваціям, впровадженню прогресивних інформаційних технологій;

- ми не припускаємо одержання особистої користі за рахунок читачів, колег, бібліотеки;

- ми підвищуємо авторитет бібліотечної професії, залучаємо до неї талановиту молодь, допомагаємо її професійному становленню;

- ми виявляємо ініціативу, відповідальність, дисциплінованість, сумлінність в професійній діяльності;

– ми сприяємо гармонізації відносин в бібліотечному колективі, вихованню моральної самосвідомості його членів, мобілізації їх духовного потенціалу на вирішення завдань, які висуває суспільство перед бібліотеками.

Додаток 7

Клуб активного довголіття “Молодість+”

Девіз клубу: “Ні слова про старість!” або “Нам роки не біда, бо душа молода”.

Орієнтовний план заходів(на вибір):

1. *Активні, веселі, креативні.* Вечір-знайомство.
2. *Зрілість – юність з мудрими очима: поділимося досвідом, надихнемося юністю.* Вечір-зустріч поколінь.
3. *“У мій сад заблукала вже осінь...”*. Літературно-музична година.
4. *Оживають старі світлинки.* Виставка-вернісаж.
5. *Збудуйте храм в душі своїй.* Прес-конференція.
6. *“Люблю, як в юності...”*. Вечір поезії.
7. *“Всесвітня павутина” і ми.* Віртуальна подорож корисними сайтами.
8. *Роки вам дуже до лиця.* Бенефіс найактивніших членів клубу.
9. *Мода як дзеркало епохи.* Вечір перевтілень.
10. *Моє незвичайне хобі.* Бесіда-діалог.
11. *“Напишу про свою весну...”*. Літературний конкурс.
12. *Книжки, які ми обираємо.* Вечір-презентація.
13. *“І в танці розквітне душа моя...”*. Вечір відпочинку.
14. *Планета на долоні.* Цикл віртуальних подорожей світом.

При підготовці видання використані:

1. Бабій, Л. Бібліотека – територія толерантності / Л. Бабій // Бібл. планета. – 2005. – №4. – С. 28.
2. Великосельська, О. М. Психологічні особливості індивідуального спілкування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://library.tup.km.ua/about library/naukova robot a/2010 /vel psy.html](http://library.tup.km.ua/about_library/naukova_robota/2010/vel_psy.html).
3. Вилегжаніна, Т. Роль і місце публічної бібліотеки в українському суспільстві / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2008. – №2. – С. 4 – 5.
4. Гениева, Е. Библиотека как центр межкультурной коммуникации / Екатерина Гениева. – М. : РОССПЭН, 2008. – 207 с.
5. Домаренко, Е. В. Культурно-досуговая деятельность библиотеки : науч.-практ. пособ. / Е. В. Домаренко. – М. : Либерей-Бибинформ, 2006. – 78 с. – (Серия “Библиотекарь и время. XXI век”. №44).
6. Дрешер, Ю. Н. Библиотерапевтическая деятельность: Методология и методика : моногр. / Ю. Н. Дрешер. – М. : Либе-рея-Бибинформ, 2009. – (Серия “Библиотекарь и время. XXI век”. №108).
7. Езова, С. А. Библиотечное общение как феномен исследования : моногр. / С. А. Езова. – М. : Либерей-Биб-информ, 2007. – 159 с. – (Серия “Библиотекарь и время. XXI век”. №78).
8. Клуби за інтересами – активна форма спілкування користувачів / Бахмацька ЦРБ. – Бахмач, 2010. – 42 с.
9. Кодекс етики бібліотекаря [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// library.dsu.dp.ua/kodex.html](http://library.dsu.dp.ua/kodex.html).
10. Ловкова, Т. Б. Библиотека как центр досуга : учеб.-метод. пособ. / Т. Б. Ловкова. – М. : Либерей-Бибинформ, 2009. – 101 с. – (Серия “Библиотекарь и время. XXI век”. №102).
11. Никульцева, М. Тренинг креативности [Электронный ресурс] / Марина Никульцева. – Режим доступа : <http://enpsy.narod.ru/trenings/.creativ.htm>.
12. Олзоева, Г. К. Массовая работа библиотек : учеб.-метод. пособ. / Г. К. Олзоева. – М. : Либерей-Бибинформ, 2006. – 118 с. – (Серия “Библиотекарь и время. XXI век”. №43).
13. Станіславчук, Г. Бібліотека – осередок культури, територія спілкування / Г. Станіславчук // Бібл. планета. – 2007. – №2. – С. 28 – 29.
14. Читацький клуб: його надбання і проблеми : з досв. роботи чит. клубів за інтересами у б-ках Миколаїв. обл. – К., 1992. – 9 с.